

KONSTANTİN DEYANOV İLE OSMANLILAR ARASINDA DEREBEYLİK İLİŞKİLERİ

Aleksandar ATANASOVSKI*

Konstantin Deyanov, XIV. yüzyılın ikinci yarısında Makedonya'daki en ünlü derebeylerden biridir. Hüküm sürdüğü dönemi ikiye ayırabiliriz: Kardeşi Yovan ve annesi Teodora ile birlikte bağımsız olarak hüküm sürdüğü dönem ve derebeylik hükümdarlık dönemi. Bu açıklamada onun derebeylik idaresini ve Osmanlılarla ilişkileri üzerinde duracağız.

Konstantin Deyanov'un derebeylik idaresi konusunda bilimde değişik görüşler var. Bilim adamlarının bir bölümü, Y. Hacı Vasilyeviç, S. Novakoviç ve R. Mihalyçiç¹, kesin olarak tutum almamışlardır. Bir grup bilim adamı derebeylik ilişkilerinin 1371 yılında başladığı düşüncesini savunuyor ki, aralarında Y. İvanov, M. Purkoviç, D. Anastasiyeviç, G. Ostrogorski ve A. Stoyanovski² var. Hr. Milev derebeyliğin 1372 yılında³ H. Matanov ve R. Mihneva 1377/1378 yıllarında⁴, A. Apostolov ise 1379 yılında⁵ başladığını öne sürüyorlar.

Derebeylik dönemi hakkında dolaysız bilgilere bir halk türküsünde rastlanır. "Kral Marko ve Çar Murat" türküsünde Konstantin'in Kral

* Üsküp Kiril ve Metodiy Üniversitesi

1 J. Hacı Vasileviç, *Dragaš i Konstantin Dejanovi Njihova Dizaya*, Beograd 1902, s. 85; S. Novakoviç, *Sırbî Turci XIV, XV vek.*, Beograd, 1893, s. 189; Mihalçiç Kraj, *Srpskog Carstva*, Beograd 1975, s. 180.

2 I. Ivanov, *Severna Makedonija*, Sofia 1906, s. 144; M. Purkoviç, *Juzna Srbija Od V. Veka Do Karacorcevog Ustanka*, Skopje 1937, s. 228; D. Anastasiyeviç, *Jedna Vizantijska Carica Srpkinja*, Braslvo XXX, Beograd 1938, s. 27; G. Ostrogorski, *Serskata Oblast Posle Dušanove Smrti* Beograd 1969, ss. 145-146; A. Stojanovski, *Mariçkata Bitka i Rejzinite Posledici. Vo Kn. Makedonija Vo Turskolo Sredno Vekovie*, Skopje 1989, s.17.

3 H. Milev, *Karta Na Tmovskoto Carsivo Vo Vrome Na As Novci (1185 - 1257)*, Plovdiv 1909, s. 177.

4 H. Matanov-P. Mihneva, *Ot Galipoli do Lepanto Balkanite, Evropa i Osmanliskoto Naşestvie 1354 - 1571 Godina*, Sofia 1988, s.66.

5 *Zletovskata Oblast*, (Coğrafi- Tarihi Değınme), Skopje 1974, s. 225.

Marko'dan önce derebeyi olduğu sözleri geçer⁶. Türkülerin yayımcısı S. Stoykoviç, Marko'nun belirgin olmayan durumlarda tahtı devraldığını öne sürüyor. Osmanlılar'a karşı gelme gücü bulamayarak 1385 yılında Marko, Deyanov ve Bogdan gibi Sultanın emri altına girmek zorunda kalmış⁷. Kral Marko'nun derebeyliği konusunda A.Stoyanovski 1385 yılında Pirlepe ve Manastır'ın Türk idaresine düşmesiyle olduğunu öne sürüyor⁸. Deyanov'un Kral Marko'dan önce derebeyi olduğunu bilerekten kesin tarih olarak 1385 yılını alabiliriz.

Konstantin Deyanov'un derebeyliği konu edilirken, Türk tarihçisi Saadeddîn, hicrî 773 (1371) yılının baharında Lala Şahin Paşa'nın Köstendil Devletini ele geçirmek ve orada Türk idaresi uygulamak için güçlü bir orduyla Köstendil'e yürüdüğünü bildiriyor⁹. Gerçekte, Sadeddin'in yazdığına göre, "Konstantin" adıyla bilinen Köstendil Hükümdarının esarete düşmesi, onun çok sayıda devlet ve kentlerinin elde edilmesi ve anılan devlete doğru ordunun harekete geçmesi doğrultusunda Sultan fermânı gelmiş. Kendi gücüne dayanarak ve bağımsızlığına inançla bakarak Konstantin teslim olmak istememiş, fakat büyük Fatih'in ülkesine doğru fethetmek amacıyla yürüdüğünü öğrenince boyun eğmeye mecbur kalmış¹⁰. Devamında Saadeddîn şöyle açıklama yapıyor: "Konstantin gereken saygı ve değerli hediyelerle karşılamaya çıkmış. Ondan sonra kale ve kentlerin anahtarlarını teslim etmiş ve derebeylik şartlarını açıklamış. Konstantin'e karşı oldukça yumuşak ve ılımlı davranılmış ve tören elbiselerini giyme olanağı sağlanmış. Konstantin yeniden ülkesinin hükümdârı olarak ilân edilmiş, ancak cizye ve haraç ödemesi şartıyla. Bu konuda fermân da yazılmış. Bundan sonra Sultan Bursa'ya dönmüş"¹¹.

İlk bakışta bu haberler oldukça gerçekçi izlenimini veriyor, çünkü Lala Şahin Paşa, Konstantin Deyanov'un döneminde yaşayan tarihî bir kişidir. Ancak Saadeddîn'in açıklamasında mantık dışı bir olgu var, iki ayrı savaş yürüyüşü hakkında iki bölüm karışmıştır. İlk bölüm, açıklamanın ortasına kadar Lala Şahin Paşa hakkındaki söylenenler, ikinci bölüm I. Murad hakkındaki açıklamalardan ibarettir. Bu Saadeddin'in olayları karıştırdığı

⁶ Sr. Stojkoviç, *Kraleviç Marko*, Novi Sad 1992, ss. 84 - 86.

⁷ *aynı eser*, s. 67.

⁸ A. Stojanovski, *Gradovite Na Makedonija Od Krajot na XIV. vek Da Krajot Na XVII. vek*, Skopje 1982, s. 14.

⁹ L. Lape, *Odbrani Tekstovi Za Istorijata Na Makedonskiot Narod*. I, Skopje 1975, ss. 186 - 187; I. Ivanov, *Severna Makedonija* ss. 114 - 115.

¹⁰ göst. yer.

¹¹ göst. yer.; S. Trako, "Pretkosovski Dogadaji i Heşbihiştu İdrisa Bitlisja", *PDF*, XXI, (1970 - 1971), Sarajevo 1974, s. 181; N. Filipoviç, *Princ Musa i Şeik Bedredin*, s. 199, n. 220.

anlamına gelir, ancak bunu anlayışla karşılamalıyız, çünkü Saadeddîn yazısını üç asır sonra yazmıştır. Belki de Lala Şahin Paşa gerçekten 1371 yılında Konstantin'e karşı savaş yürütmüştür, ancak Despot unvanı olan Yovan Dragaş'ın Saadeddîn'in yazısında anılmaması kuşku yaratmaktadır. Diğer yandan H. Matanov'un görüşü kabul edilirse, ki müellif 1371 yılında Konstantin'in Köstendil'in hükümdârı olmadığı görüşünü savunuyor, bu Lala Şahin Paşa'nın Köstendil'de Konstantin'e karşı savaşı iddiasının yersiz olduğu anlamına gelir¹². İkinci bölüm Sultan I.Murad'a ve Konstantin'e aittir. Yazıdan Konstantin'in Sultana boyun eğdiği ve Sultan tarafından yeniden ülkesinin hükümdârı olarak tayin edildiği öğreniliyor.

Bütün bunlar, Konstantin ile I.Murad arasında Derebeylik ilişkilerinin Yovan ve Teodora'nın ölümlerinden sonra kurulduğu sonucuna varmamıza bir gösterge olabilir. Aksi takdirde, I.Murad'ı karşılamak amacıyla iki kardeşin anneleriyle birlikte çıkmaları mantığa daha yakındır. Üstelik Yovan'ın "Despot" ünvanı, annesinin ise "Kraliçe Hanım" ünvanı varmış. Ortak idare döneminde derebeyliği yürütselelerdi I.Murad'ın karşılanmasına en yüksek rütbeli olanın çıkması pek doğal olurdu. Türk tarihçileri ise bunu muhakkak kaydeder ve vurgularlardı. Bu konuda sonuç çok mantıklıdır, çünkü ortak idare dönemi hakkında yazılı belgelerde ilk yerde her zaman yaş itibariyle büyük olan "Despot Yovan Dragaş"¹³ anılıyor. Derebeylik ilişkilerinin kurulduğu zamanı, en erken 1379 yılı ile ki, bu yılda büyük kardeş vefat etmiş, Sofya'nın Türk idaresine düştüğü 1382 yılları arasında aranmalıdır. O zaman Türk Derebeyi olmasının mükafatı olarak, Radomir, Dupnica ve Rila hediye edilmiştir¹⁴.

Konstantin'in kardeşinin ölümünden sonra Derebeyi olduğunu tasdikleyen diğer bir olgu, Laonik Halkondil'in verileridir. Halkondil: "Jarko (Deyan)'ın ölümünden sonra Yovan Dragaş, o dönemde en bilgili ve askerî açıdan tecrübeliydi, hiç kimseye boyun eğmeyerek çok büyük bölgeler elde etmiştir ve onun ölümünden sonra kardeşi Konstantin bu bölgeleri idare etmeye devam etmiş ve Çarın Sarayına gelmiş (Sultana Derebeylik bağlılığının kabul edilmesini bildirmek amacıyla)"¹⁵ şeklinde bilgiler veriyor.

Konstantin'in 15 Ağustos 1381 tarihli buyurusunda¹⁶ Lesnova Manastırı'nı Hilandar'a armağan ettiğini belirtirken annesinden de söz

¹² H. Matanov, *Pogozapadnite b Igarski Zemi Prez XIV vek*, Sofia 1986, s. 126.

¹³ St. Novakoviç "Zakonski Spomenici Srpskih Dravaza Srednjega Veka", *Knj.*, V, Beograd 1924, ss. 452, 511, 512, 515.

¹⁴ I. Ivanov, *Severna Makedonia*, s. 126.

¹⁵ E. P. Naumov, "Tragite i Ostatocite Od Rodoslovot Na Dejanoviki", *Sp. İstorija*, X/1 Skopje 1974, s. 211.

¹⁶ St. Novakoviç, "Zakonski Spomenici", ss. 453 - 455.

alması gerçeği, o yıla kadar Konstantin'in halen derebeyi olmadığı sonucuna varmamıza bir dayanak olabilir. Anlaşılan kendisinin her şeye rağmen I.Murad'a boyun eğmek zorunda kalmanın bilincinde olduğu tahmin edilebilir. Bu yüzden Lesnova Manastırı'nın malını korumak için Hilandar'a armağan etmekte acele etmiş. Buysa Konstantin'in derebeyi olabileceği zaman açısını daha da daraltıyor, 15 Ağustos 1381 ile Sofya'nın Türklerin eline geçtiği 1382 yılları arasında.

Fakat, derebeyi olmasına rağmen Konstantin Deyanov 1389 yılına kadar hayli geniş bağımsızlığa sahipmiş, bunlar ise ilân ettiği buyuruların hükümlerinden görülebilir. Zira anılan buyurular hediye edilmiş malların bütün vergilerden muafiyetine aitmiş.

Şimdiye kadar ortaya atılanlardan, Konstantin'in, I. Murad'ın derebeyi olması döneminin 1382 yılının başlangıcına sığdırmamız mümkündür. Derebeyliğine karşılık olarak I.Murad Konstantin'e, yönetmek üzere (Radomir, Dupnica ve Rila'yı)¹⁷ hediye ediyor. Bu da Padişah Konstantin'e samamî derebeyi olduğu halde onu saygılayıp mükafatlandıracağını belli etmek istediği anlamına gelir. I. Murad'ın ölümüne kadar Konstantin O'na bağlı kalmış ve bu dönemde derebeylik ilişkileri o kadar zor değilmiş. Derebeylik ilişkilerinde değişmeler I. Beyazıt'ın babasının siyasetine uymayıp o dönemde Konstantin devletinin büyük ekonomi merkezi olarak sayılan Kratova'yı¹⁸ ele geçirdiği 1389 yılında değişmeye başlamıştır.

I. Murad'ın yaşadığı döneme kadar (1389) derebeylik ilişkileri güçlük yaratmamış, çünkü Konstantin Deyanov iç siyasette bağımsızlığını korumuştur. O, devletinin toprakları ve madenlerinin hükümdarı kalmıştır. İdaresinde Knez, Kefalya, Sevast ve diğer yüksek ünvanlı kişiler varmış¹⁹. Konstantin emrinde olanlara da mal ve mülk hediye etme hakkını korumuş. Örnek olarak 20 Haziran 1389 yılında ilân ettiği buyuruyla Voyvoda Dimitar'a Hilandar Manastırı'nı hediye etmesi olayı anılabilir²⁰.

Konstantin kendi parasını da çıkarmış, ancak devletinde çok sayıda Venedik parası kullanılmış. Bu Voyvoda Dimitar tarafından hediye edilen İştîp'teki Aziz Vozneseniye Manastırı'nı onayladığı buyuruda görülebilir²¹.

İç bağımsızlığa karşılık olarak Konstantin I. Murad'a yıllık vergi (cizye ve haraç) ödememiş, gerektiğinde ise süvarilerle savaşa katılmış ve Türk ordusunun bölgesinden serbest olarak geçme izni vermeye mecburmuş.

17 I. Ivanov, *Severna Makedonia*, s. 126.

18 A. Stojanovski, *Gradovite Na Makedonija*, s. 17.

19 St. Novakoviç, "Zakonski Spomenici", s. 456.

20 a. g. m., s. 456.

21 a. g. m., s. 766; E.I.K., *Perper Venetic*, X.

I. Murad, Kosova'ya yürüdüğü 1389 yılında Konstantin'in devletinden geçmiş. Bu yürüyüş hakkında Türk tarihçileri Plovdiv ve Samakov üzerinden Köstendil'e gelen Türk ordusunun çok iyi karşılandığını yazıyor. Karşılama törenleri ve ziyafetler için köylülerden gıda toplanmıştır.

Osmanlı ordusunun ilerlediği hat konusunda bilgileri Türk tarihçisi Neşri'den kullanıyoruz²². Neşri, Murad'ın Plovdiv'den yola çıktığını ve ilk üç gün sonra İhtiman ovasına vararak burada üç gün kaldığını yazıyor: "Buradan yol (Kosova'ya) ikiye ayrılır. Biri sağdan Sofya üzerinden Niş'e, diğeri ise soldan İlica'ya (Köstendil'e) götürür."²³ Kosova'ya yol konusunda yaptığı danışmalardan sonra, I. Murad ikincisinden gitmeye karar verir ve "hareket ettikten sonra üçüncü günü Alâttin ovasına varıp burada yerleşir."²⁴ Orada Murad iki gün kalır. Üçüncü günü "sabahleyin Konstantin askerleriyle birlikte oraya varmış, Sultan, Konstantin'i kılavuz olarak ilân etmiş"²⁵. Buradan sultan I. Murad birkaç gün içerisinde İlica'ya (Köstendil) varır. Konstantin, Sultanın topraklarından geçeceğini bilerekten çok sayıda konak ve ziyafet sofraları hazırlamış. Sultana karşı bağlılığını göstermek amacıyla Konstantin birçok hediye hazırlamış. Ziyafetler sırasında iki ordunun eylemlerinden de söz olmuş²⁶. Y. İvanov bölgeyi tanıdığı için Konstantin ordusuna istihbarat görevinin verildiği düşüncesindedir²⁷. Hacı Kalfa'ya göre o sırada Sultan, Konstantin'e vergi muafiyetini tanımış²⁸. Pleçnik savaşında Sırplar'a yenilgisinden (1386) sonra I. Murad önünde duran savaş öncesi pozisyonlarını sağlamlaştırmayı istemiş. Sadece bu kanıtla onun Konstantin'i vergiden serbest etme girişimini açıklayabiliriz. Sadece ılımlı bir siyasetle I. Murad Konstantin'i kendi yanında tutabilirmiş. Buysa kendiliğinden Konstantin'in I. Murad'la ılımlı derebeylik ilişkilerini gösteriyor²⁹.

22 Bkz. Gl. Elezoviç, "Bojna Kosovu 1389 God u Istoriju Mula Mehmeda Neşrije", *Brastv*, XXXI, Beograd 1940, Devinim yönelişi hakkında bkz: A. Stojanovski, *Vo Koj Pravec Niz Makedonija Minuval Muratoviot Pohod Na Kosovo 1389 ? - Bo Kn. Makedonija Vo Turskoto Srednovekovie*, Skopje 1989, ss. 21 - 22 (ve burada mevcut malzeme).

23 Elezoviç, a. g. m., ss. 14-15; Stojanovski, a. g. e., s. 22.

24 A. Stojanovski, *Poleto Alaedin Dosega Ne e Ubicirano Vidi: Vo Koj Pravec*, ss. 22 - 23.

25 G. Elezoviç, a. g. m., s. 15.

26 I. Ivanov, *Severna Makedonia*, s. 136.

27 göst. yer.

28 göst. yer.

29 göst. yer. (Murad'ın Köstendil'den Kosova'ya seyrini karşılaştırmak için: Vasilevi, *Dragaš i Konstantin*, ss. 40-53; G. Elezoviç, *Bojna Kosovu*, s. 16; A. Stojanovski, *Vo Koj Pravec Niz Makedonija Minuval Muratoviot Pohod Na Kosovo 1389*, Skopje 1977, ss. 148 - 150.

Konstantin'in Kosova muharebesine girip girmediği konusunda dolaysız bilgilerimiz yok. Y. Ivanov Konstantin'in ordu kılavuzu olarak, Velbujd ile Kosova arasındaki yolda, tayin edildiği düşüncesini savunuyor³⁰, ancak savaşa girmesi konusunda hiçbir bilgi vermiyor. Konstantin'in Kosova muharebesine katılması doğrultusunda Hammer şöyle diyor: "Murad, Köstendil hükümdarı Konstantin'in bağlılığına güveniyormuş"³¹. İ.Gyuriç 1389 yılında Konstantin'in Lazar'a karşı savaşta bizzat Murad'ın yanında olduğu iddiasını ortaya atıyor³².

Kosova muharebesinden 5 gün sonra, 20 Haziran 1389 tarihinde Priştine'de ilân ettiği buyuruyla Hilandar Manastırı'nın Voyvoda Dimitar'a armağan edilmesini tasdiklemiştir³³. Eğer tarihler ve buyurunun ilânının yeri doğruysa o zaman savaş sırasında Konstantin'in de Kosova'da olduğu sonucuna varılabilir. Neşri, Konstantin'in savaşa katılması konusundan söz etmiyor³⁴.

Kosova muharebesinden sonra Osmanlılar'ın Konstantin'e karşı tutumu sertleşmiştir. 1393 yılında I. Beyazıt Tırnovo'yu fethetmiş³⁵. Bu olaydan sonra derebeyleri Serez'e çağırmıştır. Buraya Manuil Paleolog (1391 - 1453), Despot Stefan (1389 - 1427) ve Konstantin gelmiş.

Siyasî şartlar Konstantin'i ilerleyen yıllarda Kral Marko ve Stefan Lazareviç'le birlikte Osmanlılar'a karşı savaşmaya zorlamıştır. 10 Ekim 1395 yılında Krayova yakınığında Rovine Ovası'nda Ulah ve Voda Mirçe'ye karşı böyle bir savaş sırasında Kral Marko ve Konstantin hayatlarını kaybetmişler³⁶. Konstantin'in ölümüyle devletin sonu da gelmiştir. Orada doğrudan Osmanlı idaresi uygulanmıştır. Konstantin hakkında birçok anılar yazılı kalmıştır. Örneğin idare merkezi olan Velbujd'u Osmanlılar ona göre Köstendil olarak adlandırmıştır³⁷.

30 I. Ivanov, *a. g. e.* s. 133.

31 J. Hammer, *Historija Turskog (Osmanskog) Carstva*, I, s. 72.

32 I. Jun, "Evdokija Komnina i Njen Muz Konstantin Dragaş", *Zrvi.*, XXII, Beograd 1983, ss. 286-360.

33 St. Novakoviç, "Zakonski Spomenici", s. 456.

34 G. Elezovic, *a. g. m.*

35 I. Ivanov, *Severna Makedonia*, s. 137.

36 L. Lape, *Odbrani Tekstovi*, I, ss.190-191; (Za datumot na bitkata "10, oktomvri, s. o. g. (6903)" vidi); J.H. Vasileviç, *Dragaşi Konstantin*, ss. 42-39.

37 I. Ivanov, *a. g. e.*, s. 143.